

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1524>

Geliş Tarihi: 21.12.2018

Kabul Tarihi: 30.04.2019

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN PERSPEKTİFİNDE ORTAOKULLARDA VATANDAŞLIK EĞİTİMİNDE YAŞANAN SORUNLAR¹

İbrahim Fevzi ŞAHİN² - Özcan EKİCİ³

Özet

Eğitim politikalarıyla şekillenen Vatandaşlık eğitimi ile bireylere istenilen tutum ve davranışlar kazandırılarak, bireyin aktif bir vatandaş olması hedeflenmektedir. Bu araştırmanın amacı Diyarbakır ilindeki ortaokullarda görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, Vatandaşlık eğitimine ilişkin ders içinde yaşadıkları sorunları tespit etmek ve bu sorunlara ilişkin önerilerde bulunmaktır. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması ile şekillenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Diyarbakır ilinde yer alan ortaokullarda 2016-2017 yılında görev yapan 97 Sosyal Bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma grubunu oluşturan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla 5 açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu tekniği kullanılmıştır. Öğretmenlerden elde edilen verileri analiz etmek için içerik analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda ders içinde verilen vatandaşlık eğitimi ile ilgili kazanımların toplumsal algıdaki farklılıklardan dolayı (vergi verme, elektrik ve su tüketimi, kaçakçılık) öğrenciler tarafından benimsenmediği, ayrıca yaşanan bölgesel sorunlar ve toplum içi güvensizliğin vatandaşlık eğitimini olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vatandaşlık, Vatandaşlık Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Eğitimi

¹ Bu çalışma İkinci yazarın Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler eğitiminde yapmış olduğu doktora tezinden üretilmiştir.

² Prof.Dr. Atatürk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi A.B.D.
ifevzi@atauni.edu.tr ORCID:0000-0003-2566-4623

³ Dr. Dicle Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi A.B.D. ozcan44@hotmail.com
ORCID: 0000-0003-1191-3166

Problems in Citizenship Education in Secondary Schools in the Perspective of Social Studies Teachers

Abstract

Citizenship education, which is shaped by the education policies, aims to provide individuals with the desired attitudes and behaviors and to become an active citizen. The main aim of this research to identified the problems during the lesson related to citizenship education which social studies teachers who work in the second step of primary education in Diyarbakır have and make suggestions about these problems. Research has been shaped by case study which is one of qualitative research methods. The study group of research consist of 97 social studies teachers working in the second step of primary education in the province of Diyarbakır in the 2016-2017 school year. The semi-structured interview form, consisting of 5 open-ended questions, was used to determine the opinions of the Social Studies teachers on the citizenship education. Content analysis was performed to analyze the data obtained from the teachers. As a result of the findings, it was concluded that the achievements related to citizenship education given in the course due to the differences in social perception (taxation, electricity and water consumption, smuggling) were not adopted by the students, and the regional problems and community insecurity affected the citizenship education negatively.

Keywords: Citizenship, Citizenship Education, Social Studies Education

1.Giriş

İnsanların bir arada yaşaması sonucu, birbirlerine zarar vermemeleri ve toplum içinde düzenin hâkim olması için otoriter bir yapı olan devlet oluşmuştur. Devlet, toplum içindeki kuralların korunması ve fertler arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi için kişinin etnik kökeni ve dini inancına bakmadan, birey ile arasında hukuksal bir bağ oluşturur (Aybay, 2003; Doğan, 2012; Kepenekçi, 2014; Yavuz, Duman & Karakaya, 2016). Bu hukuksal bağ ile vatandaşlık ortaya çıkar. Devlet, bireye vatandaşlık ile beraber görev ve sorumluluklar yükler. Bireyin bu sorumluluklarının yanında, devlet her vatandaşa koruma ve haklar

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Perspektifinde Ortaokullarda Vatandaşlık Eğitiminde Yaşanan Sorunlar

tanır (Lampert & Machon, 2001; Banks, 2004; Levinson, 2014; Damgacı, 2016). Birey bu sahip olduğu haklar ve sorumluluklarıyla, aidiyet duygusu kazanarak devletin eşit bir üyesi olur (Tezgel, 2008; Bakioğlu ve Kurt, 2016).

Genel olarak vatandaşlık, siyasi ve coğrafi bağlamda bir topluluğa üyelik biçimi şeklinde tanımlanmakla beraber; yasal statü, haklar, katılım ve bağlılığı kapsamaktadır (Bloemraad, Korteweg, & Yurdakul, 2008; Davies & Fülöp, 2010). Gordon ve Stack (2007) vatandaşlığı, çeşitli anlam ve unsurları içeren karmaşık bir kavram olarak belirtmişler ve vatandaşlığın; eşitlik, bireysellik, özerklik, özgürlük, haklar, ödevler, aidiyet, ortak ya da kamu yararı kavramları dâhil olmak üzere; zaman ve mekânda farklı düzen ve kombinasyonlar içinde bulunan açık bir unsurlar grubu olarak değerlendirmişlerdir.

Vatandaş kavramı, bir devletin varlığıyla ilgili olan bir durumu ifade ettiği söylenebilir. Devletin varlığı, bir veya birkaç insan topluluğunun bir araya gelip, bağımsız bir siyasal yönetim tarafından yönetilmesiyle ortaya çıkar. Devletin oluşumuyla beraber, devletin var olmasını sağlayan ve o devlete bağlı olan halkın her bir bireyi vatandaştır. Vatandaşın devlet içindeki statüsü ve toplum içindeki yeri, devlet tarafından kabul edilen kanunlar çerçevesinde belirlenir. Vatandaş aslında devleti oluşturan temel unsurken, devletle beraber birey yasa ve kanunlar çerçevesinde devlete bağlılığını gösteren “vatandaşlık” statüsü kazanır. Aynı zamanda birey bağlı olduğu devletten kazanmış olduğu vatandaşlık statüsüyle, çevredeki diğer insan topluluklarından ayrıcalıklı hale gelir. Vatandaşlık, devlet açısından bekanın sağlanması, devletin belirlediği yasa ve kuralların uygulanması ve öğretimi; birey açısından siyasal iktidara bağlılık, güvenliğin sağlanması ve toplumun bir parçası olma isteğidir. Bundan dolayı vatandaşlık kavramında her iki taraf için çıkarların ön planda olması söz konusudur.

Devletler varlıklarını devam etmek amacıyla eğitimi bir araç olarak görerek, bireyleri küçük yaştan itibaren okullarda iyi vatandaş olmalarını sağlamak için yetiştirmeye çalışırlar. Günümüzdeki toplumsal ve teknolojik gelişmeler ile beraber artık, bireylere bir vatandaş olarak bilgi yüklemek yerine; toplumsal değerleri ve yaşama ait temel becerileri kazandırılmak istenmektedir. Bu deneyimlerin aktarılması ve devamlılığın sağlanması, vatandaşlık eğitimi yoluyla gerçekleşmektedir (Levinson, 2014; Bakioğlu & Kurt, 2016). Vatandaşlık eğitimi bütün devletlerin eğitim programlarında, o ülkenin

vatandaşlık eğitimi politikasına göre açık veya örtük bir şekilde yer almaktadır (Yazıcı & Yazıcı, 2010). Bireyler vatandaşlık eğitimi ile vatandaşlığın ne olduğunu, çeşitli siyasal yönetimlerde nasıl şekillendiğini, ne gibi haklarının olduğunu, topluma ve devlete karşı hangi sorumluluklarının olduğunu öğrenirler. Aynı zamanda vatandaşlık eğitimi ile bireyler farklı düşüncelere saygıyı kavramakta ve katılımcı demokrasiyi öğrenebilirler. Çünkü bu yolla demokrasinin ne anlama geldiğini ve demokratik yönetimin nasıl işlediğini öğrenirler (Levinson, 2014; Bakioğlu & Kurt, 2016; Ersoy, 2016).

Vatandaşlık eğitiminde yaşanan sıkıntılar sadece okul düzeyinde değerlendirilirken aslında tüm toplumu ve gelecek nesilleri etkilemektedir. Bu da toplumun belli hedefler çerçevesinde siyasi ve eğitim politikalarının şekillenmesine sebep olmaktadır. Ülkelerin toplumsal özgünlüklerinin korunması ve nesillere aktarımı buna bağlıdır. Bu yüzden toplumu şekillendiren en büyük etmen siyasi kararlar ve bu kararlar sonucu şekillenen eğitim politikalarıdır. Levinson (2014) vatandaşlık eğitimine bir ülkede iki sebepten dolayı ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir. Birinci olarak devletin kendini devam ettirebilmesi için vatandaşlık eğitimine ihtiyacı vardır. İkinci olarak vatandaşlık eğitimi yurttaşlık ideallerini gerçekleştirmek için gerekliliğini belirtmiştir. Ayrıca Kaymakcan ve Meydan (2010) vatandaşlık eğitiminin, günümüzdeki vatandaşlık düşüncesinin değişimiyle beraber değişikliğe uğradığını ifade etmişlerdir. Bu yeni anlayışta ülkelerin benimsemiş olduğu ideal vatandaş yerine insan haklarına saygılı, evrensel değerlere sahip, tüm insanların hukuk önünde eşitliğini benimsemiş ve toplumsal katılıma daha fazla önem veren bireylerin yetişmesi ön plandadır.

Bireylerin yetişmesi sürecinin en önemli karakterlerinden birinin öğretmenler olduğu söylenebilir. Bu nedenle Demir (2016) öğretmenlerin vatandaşlık eğitimini gerçekleştirirken ideolojilere bağlı kalmamasını, değerlerin öğrencilere kazandırılmasına önem vermelerini, toplumsal olay ve olgularda çok boyutlu düşünmelerini, bilgi ve becerinin dengeli bir şekilde öğretilip kazandırılmasını, ezberden uzak bir eğitim verilmesini ve ders işlenirken öğretim ilkelerine dikkat edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Çünkü öğretmen öğrenciler için hem bir rehber hem de bilgi aktarıcıdır. Bu yüzden eğitim politikalarıyla belirlenmiş olan vatandaşlık eğitimi konularının, öğretmen görüşleri çerçevesinde toplumun beklentileri ve ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olup olmadığını belirlemek önem arz etmektedir. Bu araştırmanın amacı Diyarbakır

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Perspektifinde Ortaokullarda Vatandaşlık Eğitiminde Yaşanan Sorunlar

ilindeki ortaokullarda görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, Vatandaşlık eğitimine ilişkin ders içinde yaşadıkları sorunları tespit etmek ve bu sorunlara ilişkin önerilerde bulunmaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre, vatandaşlık eğitiminin tanımı nedir?
2. Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre, Vatandaşlık eğitiminde ne gibi sorunlar yaşanmaktadır?
3. Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre, Vatandaşlık eğitimi için belirlenen hedef kazanımlar günlük hayatta uygulanabilir mi?
4. Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre, Vatandaşlık eğitimi için öğrenciler ile ne gibi etkinlikler (Uygulamalar) yapılmaktadır?
5. Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre, Vatandaşlık eğitimi ile öğrenciye daha çok hangi değerler kazandırılmak istenmektedir?

2.Yöntem

2.1. Araştırmanın modeli

Diyarbakır'da görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Vatandaşlık eğitimine ilişkin ders içinde yaşadıkları sorunların belirlenmesini amaçlayan araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması ile şekillenmiştir. Durum çalışması bir araştırma yöntemi olarak, diğer yöntemlerin sunmadığı bir bilgi zenginliği ve derinliği sunmaktadır (Hancock, 1998). Bu da bir durumun anlaşılması, durumun bir bütün olarak değerlendirilmesiyle mümkündür. Durum çalışması bir bireyden bir topluluğa veya bir olaya ilişkin belirli bir programın uygulanabilirliğine göre şekillenir. Durum çalışması ile katılımcı görüşleri, gözlemler ya da doküman incelemesiyle elde edilen verilerin boylamsal ve derinlemesine analiz edilip değerlendirme sürecidir (Glesne, 2013).

2.2. Çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Diyarbakır ilinde yer alan ortaokullarda 2016-2017 yılında görev yapan 97 Sosyal Bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin seçilmesinde, araştırmanın amacına uygun olarak amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabılır durum örnekleme kullanılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlere ait demografik özellikler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma grubuna ilişkin bilgiler

Demografik Özellikler		Çalışma Grubu	
		n	%
Cinsiyet	Kadın	23	24
	Erkek	74	76
Yaş	30 ve altı	10	7
	31-40 arası	54	56
	41 ve üstü	33	34
Mesleki Kıdem	1-5 yıl	12	12
	6-10 yıl	16	17
	11-15 yıl	27	28
Eğitim Düzeyi	16 ve üstü	42	43
	Lisans	88	91
	Lisansüstü	9	9

Çalışma grubu öğretmenlerine ait demografik özellikler için Tablo 1'e bakıldığında, katılımcı öğretmenlerin cinsiyet bakımından %76'sını erkekler oluştururken, %24'ünü ise kadın öğretmenler oluşturmaktadır. Katılımcı öğretmenlerin yaşına ilişkin Tablo 1'e bakıldığında, öğretmenlerin % 7'si 30 yaş ve altı, % 56'sının 31 yaş - 40 arası ve % 34' ünün ise 41 yaş ve üstü olduğu görülmektedir. Tablo 1'e göre öğretmenlerin mesleki kıdem bakımından % 12' si 1-5 yıl arası, %17' sinin 6-10 yıl arası, %28' nin 11-15 yıl arası ve % 43'ü 16 yıl ve üstü mesleki deneyime sahip oldukları görülmektedir. Eğitim Düzeyi olarak araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin % 91'inin lisans öğrenim düzeyindeyken, % 9'u ise lisansüstü öğrenim düzeyine sahip oldukları görülmektedir.

2.3. Veri Toplama aracı

Çalışma grubunu oluşturan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla 5 açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu tekniği kullanılmıştır. Alan taraması sonucunda araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme formu sorularının amaca uygunluğuna ilişkin dört Sosyal Bilgiler eğitimi alan uzmanın görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmacı yarı yapılandırılmış görüşme formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasını uzman görüşüne başvurarak yapmıştır. Uzman görüşüne başvurularak hazırlanmış olan ölçme aracının (görüşme formu) kapsam ve içerik geçerliliği sağlanmaya çalışılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Perspektifinde Ortaokullarda Vatandaşlık Eğitiminde Yaşanan Sorunlar

oluşturulduktan sonra, çalışma grubu üyelerinin dışında 10 tane sosyal bilgiler öğretmenine uygulanmış ve uygulama sonucunda yeterli düzeyde açık ve net olmayan ya da anlaşılmayan soru maddeleri araştırmacı tarafından uzman görüşü doğrultusunda yarı yapılandırılmış görüşme formundan çıkarılarak forma son şekli verilmiştir. Sorular Sosyal Bilgiler öğretmenlerine okutularak anlaşılır ve objektif olup olmadığına bakıldıktan sonra beş açık uçlu soru elde edilmiştir

2.4. Verilerin Analizi

Yarı yapılandırılmış görüşme formu tekniği ile elde edilen verileri analiz etmek için içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizinde çalışma grubunu oluşturan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin örnek görüşlerine yer verilmiştir. Öğretmenlerin vermiş olduğu cevaplarda yer alan esas noktalar; yüzde ve frekans değerleri göz önüne alınarak değerlendirilmiştir. Elde edilen verilerin analizi sürecinde, katılımcıların vermiş olduğu ifadeler incelenerek önce alt kodlara ulaşılmıştır. Alt kodlamalar yapılırken tüm görüşme formları (Ö1,Ö2,Ö3...gibi) numaralandırılmıştır. Katılımcıların vermiş olduğu cevaplarda birden fazla alt kodlamaya ulaşılabildiğinden her bir alt kod için katılımcı numarası verilmiştir. Alt temaların kodlanmasında katılımcı sayısından ziyade verilmiş cevaplar dikkate alınarak kodlanmıştır. Daha sonra tümevarımcı bir analizle alt kodlamalardan temalar ortaya çıkarılmıştır. Verilerin analizi süresince tüm alt kodlamalar aralıksız bir biçimde gerçekleştirilmiştir. Temalar ortaya çıktıktan sonra ise iki hafta beklenmiş ve görüşme sonucu elde edilen veriler tekrar kodlanmıştır. Böylece her iki kodlama sonucunda farklı bir sonucun ortaya çıkıp çıkmadığı kontrol edilmiştir. Bu karşılaştırma ile verilerin güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin kapsam geçerliğini belirlemek için iki ayrı alan uzmanı tarafından kodlanmıştır. Alan uzmanlarından ortaya çıkan kodlamalar Miles ve Huberman (1994) tarafından geliştirilen Güvenirlik = (Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)) < %70 formül ile hesaplanmıştır. Araştırma sonunda görüş birliğinin “Güvenirlik = 935 / (935 + 42)” % 96 olduğu ve güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3. Bulgular

Bu bölümde, daha önceden belirlenmiş olan temalar çerçevesinde Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin görüşlerine yer verilmiştir. Katılımcı öğretmenlerin Vatandaşlık eğitimine ve ders içinde vatandaşlık eğitimi ile ilgili karşılaşmış oldukları sorunlara ilişkin görüşleri, beş ana tema şeklinde sunulmuştur. Bu beş ana tema, başlıklar halinde ve öğretmen görüşlerinden doğrudan alıntılara yer verilerek araştırma soruları çerçevesinde yorumlanmıştır.

3.1. Vatandaşlık eğitiminin tanımına ilişkin bulgular.

Vatandaşlık eğitiminin tanımına ilişkin görüşleri belirlemek amacıyla katılımcılara “Vatandaşlık eğitimi denilince ne anlıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya katılımcılar tarafından verilen cevaplar sonucu elde edilen verilerin frekans ve yüzde değerleri Tablo 2’ de verilmiştir.

Tablo 1. *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitimine İlişkin Görüşleri*

1.TEMA: Vatandaşlık eğitimi tanımı		
Alt Temalar	f	%
G.1. Yasal Hak ve Sorumlulukların Öğretimi	55	35
G.2. Bilinçli Birey Yetiştirme Eğitimi	38	24
G.3. Bireyin Toplumsallaşmasını Sağlama	22	14
G.4. Değer Kazandırma Eğitimi	18	11
G.5. Vatan Sevgisi Kazandırma Yolu	14	9
G.6. Kimlik Bilinci Kazandırma Yolu	10	6
G.7. Aidiyet Duygusu Kazandırma	2	1
Toplam	159	100

Tablo 2’ye bakıldığında, çalışma grubu öğretmenlerine sorulmuş olan “*Vatandaşlık eğitimi denilince ne anlıyorsunuz?*” sorusuna katılımcı öğretmenler birbirinden farklı cevaplar vermişlerdir. Bu soruya katılımcılar tarafından farklı cevaplar verilmiş olsa da Tablo 2 incelendiğinde, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin daha çok % 35’i Yasal Hak ve Sorumlulukların Öğretimi ile % 24’ü Bilinçli Birey Yetiştirme Eğitimi alt temalarında birleştikleri görülmektedir.

Çalışma grubu öğretmenlerinin “*Vatandaşlık eğitimi denilince ne anlıyorsunuz?*” şeklindeki soruya ilişkin vermiş oldukları ifadelerden, bazılarının görüşleri aşağıda verilmiştir:

“*Toplumun beklentilerini karşılayacak, topluma uyumlu iyi ve etkin vatandaşların yetiştirilmesi için yapılan eğitim vatandaşlık eğitimidir.*”(Ö2)

“*Vatandaşlık eğitimi, temel hak ve özgürlüklerini bilen; demokratik yaşam tarzını benimsemiş; insana, topluma, çevreye ve doğaya saygılı; sorunlarını hukuk kurallarına göre çözüme kavuşturan bireyler yetiştirmektir.*” (Ö21)

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Perspektifinde Ortaokullarda Vatandaşlık Eğitiminde Yaşanan Sorunlar

“Bir ülkenin parçası olmak, bir ülkeye ait olmak o ülkede yaşamaktır. Vatandaşlık eğitimi de bir ülkeye ait olma düşüncesinin benimsetilmesidir.”(Ö85)

Öğretmen görüşlerine bakıldığında, çalışma grubu öğretmenlerinin Vatandaşlık eğitimine ilişkin görüşlerinde tek bir tanımlamanın olmadığı görülmektedir. Çalışma grubu öğretmenleri vatandaşlık eğitimini öncelikle bireye “yasal hak ve sorumluluklarının öğretimi” ile “bilinçli birey yetiştirme” olarak ifade etmektedirler. Aynı zamanda katılımcılar vatandaşlık eğitimini bireye vatan sevgisi, değer, aidiyet ve kimlik bilinci kazandırma olarak da tanımlamaktadırlar.

3.2. Vatandaşlık eğitiminde yaşanan sorunlara ilişkin bulgular.

Vatandaşlık eğitiminde yaşanan sorunlara ilişkin görüşleri belirlemek amacıyla katılımcı öğretmenlere “*Vatandaşlık eğitiminde ne gibi sorunlar yaşıyorsunuz?*” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya katılımcılar tarafından verilen cevaplar sonucu elde edilen verilerin frekans ve yüzde değerleri Tablo 3’ de verilmiştir.

Tablo 3. *Vatandaşlık Eğitiminde Yaşanan Sorunlara İlişkin Görüşler*

2.TEMA: Vatandaşlık eğitiminde yaşanan sorunlar			
Alt Temalar		f	%
G.1	Kavramların Yanlış Öğretimi	G.1.1. Sosyal Çevrenin Etkisi	15 11
		G.1.2. Ailenin Etkisi	15 11
		G.1.3. Medyanın Etkisi	2 1,5
		G.1.4. Öğretmenin Etkisi	2 1,5
G.2	Toplumsal Yapı	G.2.1 Bölgesel Sorunlar	10 7,4
		G.2.2 Toplum İçi Güvensizlik	7 5,1
		G.2.3 Ekonomik Gelir Düşüklüğü	2 1,5
		G.2.4 Geleneksel Aile Yapısı	1 0,7
G.3	Öğretimsel Sorunlar	G.3.1. Olumsuz Öğrenci Tutumları	20 14,7
		G.3.2 Uygulamaların Yaşama Dönük Olmaması	15 11
		G.3.3 Konuların Gündelik Hayattan Uzak Olması	9 6,6
		G.3.4 Sınav Kaygısı	7 5,1
		G.3.5 Sınıfların Kalabalık Olması	6 4,4
		G.3.6 Öğrenci İlgi ve Gereksinimlerinden Uzak Olması	6 4,4
		G.3.7 Bilginin Davranışa Dönüşmemesi	5 3,7
		G.3.8 Konuların İlgi Çekici Olmaması	3 2,2
		G.3.9 Kazanım ve Davranış Uyumsuzluğu	3 2,2
		G.3.10 Ders İçi Etkinlik Eksikliği	3 2,2
		G.3.11 Öğretmenlerin Alan Bilgisi Yetersizliği	2 1,5
		G.3.12 Öğrenci Hazırbulunuşluğunun dikkate alınmaması	2 1,5
G.3.13 Geleneksel Eğitim Sisteminden Çıkılmaması	1 0,7		
Toplam		136	100

Tablo 3'e bakıldığında, çalışma grubu öğretmenlerine sorulmuş olan "Vatandaşlık eğitiminde ne gibi sorunlar yaşıyorsunuz? Sorusuna" katılımcı öğretmenler birbirinden farklı cevaplar vermişlerdir. Bu soruya katılımcılar

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Perspektifinde Ortaokullarda Vatandaşlık Eğitiminde Yaşanan Sorunlar

tarafından farklı cevaplar verilmiş olsa da Tablo 3 incelendiğinde, çalışma grubu öğretmenlerinin daha çok “Öğretimsel Sorunlar” alt temasında birleştiği ve bu alt temada Olumsuz Öğrenci Tutumları(%14,7), Konuların Gündelik Hayattan Uzak Olması (%6,6), Sınav Kaygısının (%5,1) ön planda olduğu görülmektedir.

Çalışma grubu öğretmenlerinin “*Vatandaşlık eğitiminde ne gibi sorunlar yaşıyorsunuz?*” şeklindeki soruya ilişkin vermiş oldukları ifadelerden, bazılarının görüşleri aşağıda verilmiştir:

“Toplum içinde bir kesim halk refah içinde yaşarken, toplumun büyük bir kısmında çok fakir durumda bu da toplum içinde eşitlik ve adalet konularında sorunlar yarattığından; vatandaşlık eğitimine de yansiyarak öğrencilerle problem yaşanmaktadır. Aynı zamanda bölgesel yaşanan sorunlar toplum içinde huzursuzluklara ve insanların birbirine güvenmemesine yol açmaktadır. Bu durum öğrencilerin önyargılı yetişmesine yol açmaktadır. Bu durumda da öğrencilere vatandaşlık bilinci kazandırmak için güven duygusunu aşlamak ve ön yargıları yıkmak imkânsız oluyor.”(Ö12)

“Konular öğrenci seviyesinin çok üstünde, öyleki konular üniversite öğrencisi düzeyinde. Vatandaşlık eğitiminde konular ağır, karmaşık ve uygulamaya dayalı değil. Vatandaşlık eğitimi uzmanlık ister; sadece geleneksel sistemle oku ve anlatla bu eğitim sağlıklı ve verimli olmamaktadır. Anlatılan konuların birçoğunun günlük hayatta karşılığı olmamakta. Maalesef karşılığı olmayan ifadelerde çocuklar tarafından sorgulanmakta.”(Ö37)

“ Özellikle öğrencilerin medya ve ailelerden öğrenmiş oldukları yalan yanlış bilgilerden dolayı, önyargılı olmalarından bilgi aktarımı gerçekleşmemekte ve kavramları da yanlış değerlendirmektedirler. Ayrıca öğretmenlerin daha ciddiyetle derse yaklaşmaları ve donanımlı olmaları gerekmektedir.” (Ö39)

Araştırmada öğretmenlerin vatandaşlık eğitiminde karşılaştıkları sorunların, toplumsal yapıdan, öğretim sürecinde yaşanan olaylardan ve öğrencinin ön deneyimlerinden kaynaklandığı söylenebilir. Öğrencinin medyadan, aileden, sosyal çevresinden hatta öğretmeninden edindiği kavram yanlışlarından dolayı vatandaşlık eğitimi sürecinde zorlandıkları görülmektedir. Öğretmenin bulunduğu bölgenin yapısı itibariyle yaşanan sorunlarında öğretmeni öğrenme sürecinde zorladığı elde edilen verilerden anlaşılmaktadır. Öğrencilerin yaşadığı sınav kaygısı, olumsuz tutuma sahip olması, bilgiyi gündelik yaşamda kullanmaması yanında öğretimin kalabalık sınıflarda yapılması öğretimsel sorun olarak öğretmenlerin önüne gelmektedir.

3.3.Vatandaşlık eğitimi için belirlenen hedef kazanımların günlük hayatta uygulanabilirliğine ilişkin bulgular.

Vatandaşlık eğitimi için belirlenen hedef kazanımların günlük hayatta uygulanabilirliğine ilişkin görüşleri belirlemek amacıyla katılımcı öğretmenlere “*Vatandaşlık eğitimi için belirlenen hedef kazanımların günlük hayatta uygulanabilir olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?*” sorusu yöneltmiştir. Bu soruya katılımcılar tarafından verilen cevaplar sonucu elde edilen verilerin frekans ve yüzde değerleri Tablo 4’ de verilmiştir.

Tablo 4. *Vatandaşlık Eğitimi İçin Belirlenen Hedef Kazanımların Günlük Hayatta Uygulanabilirliğine İlişkin Görüşler*

3.TEMA: Vatandaşlık eğitimi için belirlenen hedef kazanımların günlük hayatta uygulanabilirliği		Alt Temalar	f	%
Evet Uygulanabilir		G.1. Hayatilik İlkesini Barındırması	10	6,1
		G.2. Toplumsal Gelişime Yönelik Olması	3	1,8
		G.3. Etkin Öğrenmeyi Gerçekleştirilmesi	4	2,4
		G.4. Birey Eğitimi Toplum Eğitimidir İncanın hakim olması	9	5,5
Hayır Uygulanamaz	G.5 Uygulamayı Engelleyen Toplumsal Faktörler	G.5.1.1. Çocuk Hakları	8	4,9
		G.5.1.2. Kadın Hakları	8	4,9
		G.5.1.3. Vergi Verme	5	3
		G.5.1.4. Kaçakçılık	5	3
		G.5.2. Çevresel Faktörler	15	9,1
		G.5.3. Genele Hitap Etmemesi	14	8,5
		G.5.4. Yaşama Yönelik Olmayışı	12	7,3
		G.5.5. Toplumsal Yapı ile Çelişmesi	9	5,5
		G.5.6. Öğrencilerin Öğrenme Öncesi Yanlış Ön Deneyimleri	7	4,3
		G.5.7. Ekonomik Gelirin Dengesiz Dağılımı	6	3,7
		G.5.8. Ailenin Eğitim Seviyesi	5	3
G.5.9. Yanlış Yetişkin (rol model) Davranışları	4	2,4		
G.5.10. Medyanın Olumsuz Etkileri	3	1,8		
G.5.11. Aile ilgisizliği	1	0,6		

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Perspektifinde Ortaokullarda Vatandaşlık Eğitiminde Yaşanan Sorunlar

	G.6.1. Soyut Kalması	11	6,7
	G.6.2. Teoride Kalması	9	5,5
	G.6.3. Kazanımların Binişik Olmaması	5	5
G.6 Uygulamayı Engelleyen Öğretimsel Faktörler	G.6.4. Öğretmen Yeterliliği	4	2,4
	G.6.5. Öğrenci Düzeyine Hitap Etmemesi	4	2,4
	G.6.6. Öğretmen İsteksizliği	2	1,2
	G.6.7. Kazanımların Hedefe Yönelik Olmaması	1	0,6
Toplam		164	100

Tablo 4'e bakıldığında, katılımcı öğretmenlerine sorulmuş olan *Vatandaşlık eğitimi için belirlenen hedef kazanımların günlük hayatta uygulanabilir olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?* sorusuna katılımcı öğretmenler birbirinden farklı cevaplar vermişlerdir. Bu soruya katılımcılar tarafından farklı cevaplar verilmiş olsa da Tablo 4 incelendiğinde, "Evet" diyen öğretmenler %15,8 iken "Hayır" diyen öğretmenler ise %84,2 olduğu görülmektedir. Çalışma grubu öğretmenlerinden evet cevabını verenlerden %6,1 Hayatilik İlkesini Barındırması alt temasında birleşmişlerdir. Hayır, cevabını veren öğretmenler "Uygulamayı Engelleyen Toplumsal Faktörler" (%60,4) alt temasında birleşmekte ve bu alt temada Çevresel Faktörler (%9,1), Genele Hitap Etmemesi (%8,5) ve Yaşama Yönelik Olmayışı (% 7,3) ön planda olduğu görülmektedir.

Katılımcı öğretmenler *"Vatandaşlık eğitimi için belirlenen hedef kazanımların günlük hayatta uygulanabilir olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?"* şeklindeki soruya ilişkin vermiş oldukları ifadelerden, bazılarının görüşleri aşağıda verilmiştir:

"Düşünmüyorum. Çünkü ders işlerken çocuklara haklarını anlatıyorum, fakat çocuklar çevrelerinde gördüklerini anlatıyorlar ve küçük yaştan itibaren zorla çalıştırıldıklarını söylüyorlar. Bu durumda çocuklar, vatandaşlık ile ilgili temel hakları gerçekçi bulmuyorlar." (Ö9)

"Hayır, uygulanamaz. Çünkü bu bölgedeki aileler genellikle fakir ve eğitimsiz. Bunun yanında kadınların ve çocukların herhangi bir hakkı yok, ahlaki olarak burada çok ciddi sıkıntılar yaşanmakta. Burada yaşayanlar için hırsızlık ve kaçakçılık ta normal karşılanmakta ve hatta vergi vermeyi bile doğru bulmamaktalar." (Ö13)

“Evet düşünüyorum. Çünkü vatandaşlık eğitimi için belirlenen hedef kazanımların toplum içerisinde günlük hayatta her an karşılaştığımız ve karşılaşılabileceğimiz gelişmeler olduğundan ve bu kazanımları günlük yaşamda farkında olmadan öğrendiğimizden böyle düşünüyorum.” (Ö24)

Vatandaşlık eğitimi ile verilen kazanımların günlük hayatta uygulanabilirliğini belirlemeye yönelik alınan öğretmen görüşlerinin, bu kazanımların bazı öğretmenlere göre hem uygulanabilir olduğu, buna rağmen öğretmenlerin çoğunluğunun bu kazanımları günlük hayatta uygulanamaz gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Olumsuz görüş bildiren öğretmenlerin aileleri, medyanın tutumunu, ekonomik dağılımı ve toplum içerisinde yer alan farklılıklar ve bu farklılıklardan kaynaklanan algıları vb. toplumsal faktörleri bu duruma geçekçe olarak sundukları görülmektedir. Ayrıca öğretmenlerin nitelik durumları, bilgilerin teoride kalması, genele hitap etmemesi, amaca hizmet etmemesi vb. öğretimsel faktörlerinde kazanımların günlük hayatta uygulanmasına engel olduğu görüşleri de yer almaktadır.

3.4.Vatandaşlık eğitiminde uygulanabilecek etkinliklere ilişkin bulgular.

Vatandaşlık eğitimi ile ilgili yapılan etkinliklere ilişkin görüşleri belirlemek amacıyla Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine “ *Vatandaşlık eğitimi için öğrencilerinizle ne gibi etkinlikler (Uygulamalar) yaparsınız? Neden?*” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya katılımcılar tarafından verilen cevaplar sonucu elde edilen verilerin frekans ve yüzde değerleri Tablo 5’de iki kısımda verilmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Perspektifinde Ortaokullarda Vatandaşlık Eğitiminde Yaşanan Sorunlar

Tablo 5. *Vatandaşlık Eğitimi ile ilgili yapılan Etkinliklere ilişkin Görüşler*

4.TEMA: Vatandaşlık eğitimi ile ilgili yapılan etkinlikler (Uygulamalar)		f	%
Yapılan Etkinliklere İlişkin Alt Temalar	G.1.1. Sınıf Başkanı Seçimi	18	13,8
	G.1.2. Sınıf Kurallarını Belirleme	7	5,4
	G.1.3. Okul Temsilcisi Seçimi	7	5,4
	G.1.4. Öğrenci Kulüpleri	5	3,9
	G.1.5. Nöbet Listesi Oluşturma	4	3
	G.1.6. Oy Sandığı ve Oy Kullanma	4	3
	G.1.7. Okul Meclisleri Projesi	1	0,7
	G.1.8. Dilekçe Yazma	1	0,7
	G.2.1. Proje veya Performans Ödevleri	6	4,7
	G.2.2. Sınıf ve Okul Panolarının Kullanımı (Afiş ve Poster Çalışmaları)	5	3,9
	G.2.3. Mektup	1	0,7
	G.2.4. Şiir	1	0,7
	G.2.5. Hikâye	1	0,7
	G.2.6. Kompozisyon	1	0,7
	G.3 Drama Yöntemine İlişkin Etkinlikler	38	29,3
	G.4 Tartışma Ortamı Oluşturma	13	10
	G.5 Alan Gezisi	6	4,7
	G.6 Görsel Materyaller (Video, Slayt, Film)	6	4,7
G.7 İşbirlikli Çalışma Etkinlikleri	5	3,9	
TOPLAM	130	100	

Yapılan Etkinliklerin Nedenlerine İlişkin Alt Temalar	G.1.Öğrencilerin Bilinçlendirilmesi	19	33,4
	G.2. Sorumluluk Bilinci Kazandırma	8	14
	G.3. Öğrenci Aktifliğini Sağlama	7	12,3
	G.4. Demokrasi Bilinci Kazandırma	6	10,5
	G.5. Soyut Kavramların Somutlaştırılması	3	5,3
	G.6. Problem Çözme Becerisi Kazandırma	3	5,3
	G.7. Değer Kazandırma	3	5,3
	G.8. Aktif Öğrenme	3	5,3
	G.9. Empati Kurabilme	2	3,5
	G.10. Özgür Birey Yetiştirme	1	1,7
	G.11. Eleştirel Düşünme Becerisi	1	1,7
	G.12. Çevre Bilinci	1	1,7
TOPLAM		57	100

Tablo 5'e bakıldığında, Sosyal Bilgiler öğretmenlerine sorulmuş olan *Vatandaşlık eğitimi için öğrencilerinizle ne gibi etkinlikler (Uygulamalar) yaparsınız? Neden?* Sorusuna katılımcı öğretmenler birbirinden farklı cevaplar vermişlerdir. Bu soruya katılımcılar tarafından farklı cevaplar verilmiş olsa da Tablo 5 incelendiğinde, çalışma grubu öğretmenlerinin daha çok %29,3 Drama etkinliği yaptıkları görülmektedir. İkinci olarak öğretmenlerin "Demokratik Yaşam Etkinlikleri" alt temasında Sınıf Başkanı Seçiminin (%13,8) ön planda olduğu görülmektedir. Ayrıca katılımcı öğretmenlerin bu etkinliklerin yapılma nedeni olarak %33,4 Öğrencilerin Bilinçlendirilmesi ve daha sonra %12,3 Öğrenci Aktifliğini Sağlama alt temalarında birleştikleri görülmektedir.

Çalışma grubu öğretmenlerinin "*Vatandaşlık eğitimi için öğrencilerinizle ne gibi etkinlikler (Uygulamalar) yaparsınız? Neden?*" şeklindeki soruya ilişkin vermiş oldukları ifadelerden, bazılarının görüşleri aşağıda verilmiştir:

"Devletler ve yönetim biçimleri konularında 'Cumhuriyetin' öğrenciler tarafından daha iyi öğrenilmesi için temsili oy sandığı kurmaktayım. Aynı zamanda öğrencilere şikâyetçi oldukları konularda gerekli kuruma dilekçe yazmayı öğreterek, etkin vatandaş olmanın gereklerini öğrenmektedirler." (Ö1)

"Sınıf ve Okul Panolarını etkin bir şekilde kullanırım. Okul ve sınıf temsilcisi seçimlerini yaparak, demokratik yönetime katılım nasıl gerçekleşir öğretirim." (Ö32)

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Perspektifinde Ortaokullarda Vatandaşlık Eğitiminde Yaşanan Sorunlar

“Afişler hazırlıyoruz. Sınıf Başkanı seçiyoruz. Sınıf kurallarını belirliyoruz. Grup çalışması yapıyoruz. Böylece öğrenci zihninde konular somutlaşmaktadır.” (Ö93)

Öğretmenlerin vatandaşlık eğitimi sürecinde öğrencileri ile demokratik yaşama etkinlikleri ile yazılı çalışma etkinlikleri yaptıkları görülmektedir. Ayrıca bu etkinliklerin yapılma sürecinde görsel materyallerden faydalandıkları, tartışma ortamları yarattıkları, drama uygulamalarına yer verdikleri, alan gezileri yaptıkları, etkinliklerin birlikte yapılmasına fırsat verdikleri görülmektedir. Öğretmenler yaptıkları bu etkinlikleri, öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirmesi, soyut kavramları somutlaştırarak anlamlı hale getirmesi, öğrencileri öğrenme sürecinde aktif hale getirmesi, öğrencilerde demokrasi ve çevre bilincini kazandırması açısından uyguladıkları anlaşılmaktadır.

3.5. Vatandaşlık eğitimiyle öğrenciye kazandırılması düşünülen değerlere ilişkin bulgular.

Vatandaşlık eğitimi ile öğrenciye kazandırılmak istenen değerlere ilişkin görüşleri belirlemek amacıyla çalışma grubu öğretmenlerine “*Vatandaşlık eğitimi ile size göre öğrenciye daha çok hangi değerler kazandırılmak istenmektedir?*” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya katılımcılar tarafından verilen cevaplar sonucu elde edilen verilerin frekans ve yüzde değerleri Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. *Vatandaşlık Eğitimi ile Öğrenciye Kazandırılmak İstenen Değerlere İlişkin Görüşler*

5.TEMA: Vatandaşlık Eğitimi ile Öğrenciye Kazandırılmak İstenen Değerler

Alt Temalar	f	%
G.1. Sorumluluk	49	17
G.2. Saygı	40	13,9
G.3. Hoşgörü	38	13,2
G.4. Adalet	27	9,3
G.5. Vatanseverlik	27	9,3
G.6. Dürüstlük	25	8,7
G.7. Barış	22	7,6
G.8. Duyarlılık	15	5,2

G.9. Aile Birliğine Önem	10	3,5
G.10. Yardımseverlik	9	3,1
G.11. Dayanışma	8	2,8
G.12 Bağımsızlık	7	2,4
G.13 Çalışkanlık	6	2
G.14 Temizlik	6	2
<hr/>		
Toplam	289	100

Tablo 6'ya bakıldığında, çalışma grubu öğretmenlerine sorulmuş olan “*Vatandaşlık eğitimi ile size göre öğrenciye daha çok hangi değerler kazandırılmak istenmektedir?*” Sorusuna katılımcı öğretmenler birbirinden farklı cevaplar vermişlerdir. Bu soruya katılımcılar tarafından farklı cevaplar verilmiş olsa da Tablo 6 incelendiğinde, çalışma grubu öğretmenlerinin daha çok % 17 Sorumluluk ve daha sonra %13,9 Saygı alt temalarında birleştikleri görülmektedir.

Çalışma grubu öğretmenlerinin “*Vatandaşlık eğitimi ile size göre öğrenciye daha çok hangi değerler kazandırılmak istenmektedir?*” şeklindeki soruya ilişkin vermiş oldukları ifadelerden, bazılarının görüşleri aşağıda verilmiştir:

“İyi bir vatandaş olmak için çocuklara dürüstlük, saygı, adalet hoşgörüsü ve vatanseverlik gibi değerler vatandaşlık eğitimiyle kazandırılmalıdır. (Ö33)

“ Vatandaşlık bilinci oluşturmak için başkalarının haklarına saygı, sorumluluk, sevgi ve hoşgörü değerlerinin bireyde olması gerekmektedir” (Ö71)

“ Bence kişide olması gereken değerler saygı, vatanseverlik, aile birliğine önem verme, barış ve sorumluluktur.” (Ö67)

Araştırma sonucunda öğretmenlerin sorumluluk, saygı, adalet, vatanseverlik, dürüstlük, barış, hoşgörü, dayanışma, duyarlılık, bağımsızlık, yardımseverlik, aile birliğine önem, çalışkanlık ve temizlik değerlerinin verilmesi gerektiği görüşünün hâkim olduğu elde edilen verilerden anlaşılmaktadır.

4. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Vatandaşlık eğitiminin tanımına ilişkin tartışma ve sonuç.

Vatandaşlık eğitiminin tanımına ilişkin elde edilen sonuçlara bakıldığında öğretmenlerin vatandaşlık eğitimi ile ilgili farklı tanımlamalar yaptıkları görülmüştür. Bu farklılığa rağmen öğretmenlerin ağırlıklı olarak vatandaşlık eğitimine ilişkin yaptıkları tanımların merkezinde yasal hak ve sorumlulukların öğretimi teması ön plana çıkmıştır. Öğretmenlerin bu tanımlama ile vatandaşlık eğitimini temel hak ve hürriyetlerin öğretimi ve bir yurttaş olarak yükümlülüklerinin bildirimini olarak görmüşlerdir. Araştırmada elde edilen bu sonuç daha önce yapılmış olan Çelik'in (2009) çalışmasında elde edilen "*hak ve hürriyetlerin öğretimi*" bulgusuyla örtüştüğü görülmektedir. Ayrıca çalışmada ortaya çıkan bu sonuç, Banks (2004), Yılmaz (2013), Levinson (2014) ve Damgacı (2016), tarafından konuya ilişkin yaptıkları çeşitli çalışmalarda elde ettikleri "*vatandaşlık eğitiminin hedefi bireye, yasal hak ve sorumluluklarını öğretmek onu gelecekte sahip olacağı toplumsal roller ve sorumluluklar için hazırlamaktır*" bulgularıyla da benzeştiği söylenebilir.

Araştırmada dikkat çekici sonuçlardan bir diğeri tablo 2'de verilen vatandaşlık eğitiminin tanımına ilişkin bulgulardır. Bu bulgularda öğretmenler vatandaşlık eğitimini ayrıca bilinçli birey yetiştirme eğitimi, bireyin toplumsallaşmasını sağlama, değer kazandırma eğitimi, vatan sevgisi kazandırma yolu, kimlik bilinci kazandırma yolu ve aidiyet duygusu kazandırma olarak tanımlamışlardır. Vatandaşlık eğitimi ile ilgili öğretmenler tarafından yapılmış olan bu tanımlamalara bakıldığında; vatandaşlık eğitimi ile bireyin sosyalleşerek toplumun bir parçası olmasını sağlama, topluma ait değerleri bireye benimsetme (Leenders, Veugelers & Kat, 2008), bireyin nerede yaşadığını bilerek yaşadığı yere karşı aidiyet duygusu kazandırma, bağlı bulunduğu ülkeye karşı vatan sevgisi oluşturarak bireyi yaşadığı ülkenin bir parçası olduğunu fark ettirerek kimlik bilinci kazandırma (Bloemraad, Korteweg & Yurdakul, 2008; Levinson, 2014) olarak görülmektedir.

Vatandaşlık eğitiminde yaşanan sorunlara ilişkin tartışma ve sonuç

Vatandaşlık eğitiminde yaşanan sorunlara ilişkin elde edilen sonuçlar bakıldığında öğretmenlerin vatandaşlık eğitimi sürecinde birçok farklı problemlerle karşılaştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenler vatandaşlık eğitiminden en çok öğretimsel sorunlarda sıkıntı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Öğretimsel süreçte öğretmenlerin problem yaşadıkları sorunlarından biri, olumsuz öğrenci tutumlarıdır. Öğrencilerin daha önce öğrenmiş olduğu kalıp

bilgiler ve davranışlar vatandaşlık bilinci oluşmasını olumsuz etkilemektedir. Öğretmenler ders içinde bilgi aktarırken, öğrenciler sahip oldukları yanlış önbilgilerle kazanımlara ters düşecek tutumlar sergilemektedir. Bu durumda öğrencilerin sahip olduğu yanlış tutum ve davranışların istedik davranışlara dönüşebilmesi için vatandaşlık eğitimine uygun planlı bir eğitim sürecinde geçmeleri gerekmektedir. Bunun yanında Vatandaşlık eğitimi kapsamında öğrenciye kazandırılması istenen davranışlar amaca uygun olmalıdır. Aynı zamanda öğrencilerde davranış değişikliği gerçekleşebilmesi için, öğrencilerin yaşayarak öğrenmesi gerekmektedir (Başaran, 2007).

Vatandaşlık eğitimi sürecinde yaşanan sorunlardan biri de hazırlanan programın öğrenci ilgi ve gereksinimlerinin dikkate alınmadan hazırlanmış olmasıdır. Konuların ilgi çekici olmaması ve vatandaşlık eğitimi ile ilgili konuların gündelik hayattan uzak olması nedeniyle öğrencilerde anlamlı öğrenme gerçekleşmemektedir. Bu nedenle vatandaşlık ile ilgili konular sadece bilgi düzeyinde kalıp öğrencide istenilen hedef davranışa dönüşmemektedir. Aynı zamanda Sosyal Bilgiler programının amaç ve içerik bakımından vatandaşlık eğitimi açısından yeterli olmasına rağmen, programda yer alan kazanımlar ve bu kazanımlara ilişkin vatandaşlık eğitimi ile ilgili verilen konular yetersizdir. Kazanımlar sınıf ve ünite bazlı eşit olarak verilmemiş ve aynı zamanda bazı konular için kazanım belirlenmemiştir. Bunun yanında bazı vatandaşlık eğitimi ile ilgili önemli konulara yeterince yer verilmemiştir. Çocuk hakları ile ilgili beşinci sınıf, kadın hakları ile ilgili altıncı sınıf, vergi verme ile ilgili altıncı sınıf, telif ve patent hakkı ile ilgili altıncı sınıf ders kitaplarında sadece bir konuya yer verilmiştir. Aynı zamandan vatandaşlık eğitimi ile ilgili konular da tüm sınıflara eşit ve birbiri ile bağlantılı olarak verilmemiştir.

Vatandaşlık eğitiminde yaşanan bir diğer problem ise öğrenciler tarafından vatandaşlık ile ilgili kavramların bilinmemesi veya yanlış öğrenilmiş olması sonucuna ulaşılmıştır. Ailenin, sosyal çevrenin, medyanın ve öğretmenin etkisiyle öğrencilerde vatandaşlık ile ilgili kavramlarda yanlış öğrenme gerçekleşmektedir. Aile, çocuğun dünyaya geldiğinden itibaren karşılaşmış olduğu ilk toplumsallaşma kurumudur. Çocuğun yetişmiş olduğu aile ortamı ve aile fertleri ile olan ilişkileri, çocuğun kişiliğinin gelişmesinde etkin role sahiptir. Ebeveynlerin sahip oldukları değişik davranış kalıpları çocukları da etkileyerek zamanla bilinçli veya bilinçsiz olarak bu kalıpları benimsemesine yol açar (Çiftçi, 1991; Ereş, 2009). Diyarbakır ilinde yaşanan terör, uyuşturucu ve kaçakçılık gibi sıkıntılar (Çetin & Duru, 2015,) ailelerin düşünce yapısını etkilediğinden, çocuklarda doğal olarak vatandaşlık ile ilgili kavramları farklı olarak değerlendirmesine sebep olmaktadır.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Perspektifinde Ortaokullarda Vatandaşlık Eğitiminde Yaşanan Sorunlar

Araştırmada elde edilen bir diğer sonuç olarak, çocukların içinde bulunduğu sosyal çevrenin etkisiyle vatandaşlık algılarının olumsuz etkilenmesidir. Çocuklar, sosyal ilişkiler ve gözlemler ile toplum içinde buldukları sosyal çevreden etkilenerek sosyal öğrenmeyi gerçekleştirdiklerinden (Bayrakçı, 2007); yaşamış oldukları bölgedeki toplumsal sıkıntılardan (terör, uyuşturucu ve kaçakçılık gibi) etkilenerek vatandaşlık kavramları ile ilgili doğru bilgiye sahip olamamaktadırlar. Bu durum öğrencide vatandaşlık bilincinin oluşmasına engel olmaktadır.

Öğrenciler medyadan etkilenerek vatandaşlığa yönelik kavramlar ile ilgili yanlış bilgiye sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır. Medya insan davranışlarının şekillenmesinde önemli bir role sahip olduğundan (Palabıyıklıoğlu, 1997), sosyal medyadaki etkileşimlerle edinilen bilgiler (Solmaz, Tekin, Herzem & Demir, 2013) ve televizyon programlarının birçok toplumsal konudaki deforme edici etkisiyle; programlarda verilen mesajlar ve şiddet eğilimli programlar ile (Arslan, 2004) öğrenciler vatandaşlık eğitimi ile ilgili kavramları doğru olarak algılayamamasına neden olmaktadır.

Bununla birlikte öğrenciler öğretmenin etkisiyle de vatandaşlık eğitimi ile ilgili kavramları yanlış algılamakta veya anlamlı bir şekilde kavrayamadıkları sonucuna ulaşmıştır. Vatandaşlık eğitimin de en önemli vazife öğretmene düşmektedir (Demir, 2016). Öğretmen içinde yaşadığı toplumsal sorunları bilerek; öğrencinin fizyolojik, duygusal, sosyal özelliklerini ve sorunlarını tanıyıp, bütün öğrencilerin ihtiyaç ve beklentilerini dikkate alarak (Şişman, 2013), öğrencilerin vatandaşlık ile ilgili kavramlar hakkındaki yanlışlarını bilmeli ve ona göre dersi işleyerek açıklamalar getirmelidir. Öğretmenlerin ders içinde ezbere dayalı bir eğitim vererek (Demir, 2016), sadece bilgiyi aktarması öğrencinin sahip olduğu kavram yanlışlarının devam etmesine sebep olarak vatandaşlık eğitimin de istenilen hedeflere ulaşamamaktadır.

Vatandaşlık ile ilgili bir kavramın (vatandaş, vatan, devlet, hak vb.) yanlış anlaşılması ders içi kazanımların hedefe ulaşmasını zorlaştıracaktır. Bir kavramın içeriğini ve ne anlama geldiğini bilmeyen bir öğrenci, bu bilgiyi kavrayıp anlaması mümkün değildir (Doğanay, 2005). Öğrenci, kavramı doğru öğrenemediğinde vatandaşlık eğitiminde hedefe ulaşamaz. Çünkü düşünme ve öğrenme süreçlerinin temelinde kavramlar bulunmaktadır (Ulusoy & Yelken, 2009). Sosyal Bilgiler Programına bakıldığında vatandaşlık eğitimi ile ilgili beşinci sınıflarda 76, altıncı sınıflarda 69 ve yedinci sınıflarda 67 kavram olduğu görülmektedir. Bu kavramların öğrenciler tarafından doğru olarak anlaşıldığının

tespit edilip, yanlışların düzeltilmesi gerekmektedir. Böylece öğrencide vatandaşlık eğitimi ile ilgili anlamlı öğrenme gerçekleşecektir.

Öğretmelerin vatandaşlık eğitiminde toplumsal yapıdan dolayı farklı sorunlarla karşılaştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlere göre, vatandaşlık eğitiminde toplumsal yapıya bağlı olarak en çok bölgesel sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Diyarbakır'ın içinde bulunduğu coğrafi bölgede (Doğu ve Güneydoğu bölgeleri) yaklaşık otuz senedir devam eden terör ve şiddet olayları sebebiyle oluşmuş olan “ kimin tarafından yapıldığı belli olmayan cinayetler, insanların kaçırılmaları, gözaltına alınan bireylerde kayıpların yaşanması, insanların mecburi olarak göç etmeleri, insan haklarına ters faaliyetlerde ve eylemlerde bulunulması (kötü muamelede bulunma, işkenceye maruz kalma, hakaret), zorla koruculaştırılma veya korucu olanlara baskı yapılması, yetişkin-çocuk fark etmeksizin vatandaşların dağa çıkarılması, vergi denilerek zorla para toplanması, farklı grup, örgüt veya kurumların çeşitli yollar deneyerek ve kişileri tehdit ederek muhbir yapma çabaları, yakılıp-boşaltılarak-terk edilmeye zorlanan yerleşim bölgeleri, zorunlu olarak göç etmek durumunda kalan vatandaşların geride bıraktıkları evler, bahçeler, aile mezarlıkları, bağlar, araziler ve ayrıca göç eden ailelerin yeni yaşadıkları bölgede karşılaşmış oldukları dışlanma, ötekileştirme, iş bulamama, fakirlik, sefalet, yeni taşınılan şehirde uyum problemi yaşama, eğitimsizlik, dil bilmeme, , aşırı politize olma gibi birçok sıkıntı, beraberinde çok sayıda mağdur aile ve çocuk” bırakmıştır (Bilgin, 2014, s. 136). Yaşanan bütün bu sorunları toplumu derinden etkileyerek vatandaşlık eğitiminde istenilen hedeflere ulaşılmasını zorlaştırmaktadır. Aynı zamanda yaşanan bu olaylar, bir diğer vatandaşlık eğitimi sorunu olan “ toplum içi güvensizliğe” de neden olmaktadır.

Vatandaşlık eğitimini etkileyen bir diğer sonuç ise toplum içi güvensizliktir. Toplum içinde güvensiz bir ortamın var olması vatandaşlarda gelecek kaygısına sebep olup, vatandaşların birbirine olan güvenini zedeler. Bu güvensizlik ortamında bireyler, vatandaşların birlikte yaşamaları için gerekli herhangi bir eylem veya faaliyette bulunmazlar. Vatandaşların huzursuz olması ve kendilerini mutlu hissetmemesi tüm toplumu derinden etkileyip, vatandaşlık eğitiminde de büyük bir sorun olarak ortaya çıkar. Dünya Değerler Anketi'nin “World Values Survey” 2005 ve 2008 yılları arasında 57 ülke içinde yapmış olduğu “toplumsal güven” anketinde Türkiye %4,8 ile bu ülkeler arasında en düşük toplumsal güvene sahip 2. ülke olmuştur (Ercins, 2012, ss. 90-91). Bunun yanında Türkiye'de Türkiye İstatistik Kurumuna (TÜİK) göre 2013'de iller bazında Diyarbakır ilinin mutluluk düzeyi %48,7 ile sonda üçüncü olmuştur. Yine TÜİK verilerine göre, 2013 yılında iller bazında yapılmış olan “illere göre

umut düzeyinde” Diyarbakır %64 umut düzeyi ile sonuncu olmuştur (TÜİK, 2013). Diyarbakır’da yaşanan toplumsal sorunlar, toplum içindeki güvensizlikler, il bazındaki mutluluk ve umut düzeylerinin çok düşük olması toplumun tümüne yansıyor, eğitimi de negatif olarak etkileyerek etkili bir vatandaşlık eğitimi için olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmaktadır.

Vatandaşlık eğitimi için belirlenen hedef kazanımların günlük hayatta uygulanabilirliğine ilişkin tartışma ve sonuç.

Vatandaşlık eğitimi için belirlenen hedef kazanımların günlük hayatta uygulanabilirliğine ilişkin elde edilen sonuçlara bakıldığında elde edilen verilere göre uygulanamayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Ders içi verilen kazanımların öğrenci tarafından benimsenmesi, uygulamayı engelleyen toplumsal faktörlerden biri olan toplumsal algıdaki farklılıktan dolayı gerçekleşmediği sonucuna ulaşılmıştır. Vatandaşlık eğitimi ile öğrenciye öğretilerek kazandırılması istenilen çocuk hakları ile ilgili kazanımlar toplum içinde farklı olarak değerlendirildiğinden öğrenci tarafından gerçekçi bulunmamaktadır. Öğrencilerin toplum içinde özellikle bu bölgede karşılaştığı:

- ✓ Çocukların sokakta çalışması veya sokakta yaşaması,
- ✓ Çocukların, çeşitli illegal gruplar tarafından kullanılarak illegal madde sattırılması ve madde kullandırılması,
- ✓ Çocukların cinsel yönden istismar edilmesi veya fuhuşa zorlanması
- ✓ Çocukların terör örgütleri tarafından kandırılıp, çeşitli baskı ve şiddetle dağa kaçırıldıktan sonra politize edilmesi,
- ✓ Çocukların çeşitli hırsızlık çeteleri tarafından baskı, şiddet (fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik) uygulanarak, kiralama ve kaçırma yöntemleriyle hırsızlık, kapkaç, yankesicilik yaptırılarak suça itilmesi,
- ✓ Çocukların dini gruplar tarafından şiddet faaliyetlerinde kullanılması,
- ✓ Çocukların başka illere göç etmek zorunda kalmasıyla, düşünce farklılığı ve etnik kimlikten dolayı yeni yerleşilen alanda ötekileştirilmesi, terörist olarak damgalanarak dışlanması,
- ✓ Çocukların mevsimlik tarım işçisi olarak çalışması,
- ✓ Çocukların fakir olması, kötü beslenmesi ve barınması, kötü çevrede sefalet içinde yaşamaları (Kızmaz & Bilgin, 2010; Keser, 2011; Bilgin, 2014) gibi sorunlar, çocuğun vatandaşlık hakları ile ilgili herhangi bir hakkı olmadığına inanmasına sebep olmaktadır. Öğrencilerin kendi yaşantılarından veya çevrede gördükleri olumsuzluklar, öğrenciyi sadece çocukluk sürecinde değil tüm eğitim ve normal yaşantısında derinden etkileyebilir. Bu da öğrencinin kendisini toplumun bir ferdi, bir vatandaş

olarak görmesine engeldir. Öğrencinin topluma ait olduğuna inanması için ancak, öğrencinin kendini eşit bir vatandaş olarak görmesi ve bu olumsuzlukların giderilmesi ile mümkün olduğu söylenebilir. Bu durum öğrencilerin ders içinde vatandaşlık eğitimi ile ilgili verilen konulara ilişkin kazanımları benimsemesine engel olmaktadır.

Vatandaşlık eğitimi ile ilgili kazanımların günlük hayatta uygulanamama sebeplerinden biri de öğretmenlere göre toplum içindeki vergi verme ve kaçakçılık ile ilgili algının farklı olmasındandır. Bu bölgede yaşayan vatandaşların büyük bir kısmı kaçakçılığı normal karşılamakta, vergi vermeyi bir vatandaşlık yükümlülüğü olarak görmemekte ve ayrıca kaçak elektrik ve su kullanımını bir suç olarak değerlendirmemekteler. Diyarbakır'daki kaçak elektrik ve su oranlarına bakıldığında, T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının (ETKB) verilerine göre 2011 yılında kayıp kaçak elektik oranı Diyarbakır'da % 72.27 iken (ETKB, 2012), Dicle Elektrik Dağıtım A.Ş. (DEDAŞ) 2016 faaliyet raporuna göre Diyarbakır'ın da bulunduğu altı il için 2015 yılı kayıp kaçak oranı %67,63 tür (DEDAŞ, 2017). ; Diyarbakır'da kaçak su oranı ise 2014' de % 56, 2015' de %55, 2016'da ise %49,43' dür (Alıcı & Özaslan, 2018, 214; DEDAŞ, 2017, 5). Bu temel yükümlülükler, toplum tarafından vatandaşın yasal hak ve sorumlulukları olarak görülmemektedir. Vergi verme bir vatandaşlık yükümlülüğü olmakla beraber (Tonga & Keleş, 2014, s. 59) devletinde en temel gelir kaynağını teşkil etmektedir (Taytak, 2010, s. 497). Devlet, vergi ile kamu harcamalarını finanse edip aynı zamanda toplumsal ihtiyaçları karşılar (Demir & Cigerci, 2016, s. 128).

Araştırmada elde edilen bir diğer sonuç ise, kadının toplum içinde farklı değerlendirilmesidir. Ders içinde öğrenciye verilmek istenen kadın hakları ile ilgili kazanımlar, toplum içindeki kadına verilen değer ile örtüşmediğinden öğrenci tarafından gerçekçi bulunmamaktadır. Diyarbakır'da kızların erken yaşta evlendirilmesi (Erken yaşta evlenme oranı %42.4), kızların rızası olmadan evlendirilmesi, kızların başlık parası karşılığında evlendirilmesi, resmi nikah yerine bir kısım evliliklerde dini nikahın yeterli görülmesi, zina suçlamalarında kadın aleyhine kararlar alınması (öldürülme, zorla evlendirme), aile içi uygulanan şiddet ve bu bölgede çok eşliliğin normal karşılanması kız öğrencilerde vatandaşlık bilinci oluşmasında engel olmaktadır (Acemoğlu, Ceylan, Saka & Ertem, 2005, s.115; İkkaracan, 1998, ss. 7- 20). Bu durum kadınların kendilerini ikinci sınıf bir vatandaş olarak değerlendirmelerine, toplum içerisinde de vatandaş olarak değil değersiz bir varlık olarak görülmelerine sebep olduğu söylenebilir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Perspektifinde Ortaokullarda Vatandaşlık Eğitiminde Yaşanan Sorunlar

Medya ve çevrenin olumsuz etkisi ile vatandaşlık eğitimi için belirlenen hedef kazanımların günlük hayatta uygulanamayacağı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın sonucunda elde edilen bu sonuç Güven'in (2010) çalışmasında elde ettiği "*medyanın vatandaşlık bilincinin oluşmasındaki olumsuz rolü*" ile Çelik'in (2009) çalışmasında elde ettiği "*vatandaşlık eğitiminde yaşanan sorunların başında çevre ve medyadaki olumsuz örnekler gelmektedir*" sonuçlarıyla örtüştüğü görülmektedir.

Kazanımların günlük hayatta uygulanabilirliğine ilişkin elde edilen sonuçların bir diğeri ise; kazanımların toplumsal yapı ile çelişmesinden dolayı uygulanamayacağı sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye farklı etnik grupların yaşadığı (Türk, Kürt, Arap, Laz, Çerkez v.d gibi), farklı dillerin konuşulduğu (Türkçe, Arapça, Kürtçe vd. gibi) ve birçok farklı inanca mensup bireylerin yaşadığı (Müslüman, Yahudi, Hristiyan vd gibi) çokkültürlü bir toplumdur (Polat & Kılıç, 2013). Vatandaşlık eğitimi için belirlenmiş kazanımlar, toplumda yer alan bu farklılıkları (dil, din ve etnisite) içermemektedir. Çokkültürlülüğe göre hazırlanmamış kazanımların öğrenciler tarafından içselleştirilemesi zordur. Araştırmada kazanımların toplumsal yapı ile çelişmesi ile ilgili elde edilen bu sonuç daha önce yapılmış olan Arslan'ın (2014) çalışmasında elde ettiği "*yerel kültürlere ait değerlerin neredeyse programda hiç yer almadığı, programda tek kültür hâkimiyetinin sürdüğü ve genel olarak çok kültürlü toplumlar için programın yeterli olmadığı*" ve Yiğit'in (2014) çalışmasında elde ettiği "*okulun belli grupların kültürel farklılıklarının farkında olmaması ve bu farklılıkları yok sayması – toplumda farklı görüşleri karşı önyargılı bir bakış açısının bulunması*" bulgularıyla örtüştüğü görülmektedir.

Vatandaşlık eğitimi ile ilgili yapılan etkinliklere ilişkin tartışma ve sonuç

Vatandaşlık eğitimi ile ilgili yapılan etkinliklere ilişkin elde edilen sonuçlara bakıldığında öğretmenlerin etkinlik olarak en çok öğrencilerle drama yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Drama öğrencinin aktif katılımını sağlayarak; öğrencide duyuşsal, zihinsel, sosyal gelişimine katkıda bulunur. Öğrenci drama sürecinde olguları, olayları ve ilişkileri fark ederek öğrenir Drama da öğrenci farklı rollere girerek, farklı durum ve olaylarla ilgili deneyim kazanır (Akyol, 2003). Drama etkinliği ile öğrencilerde yaşayarak ve yaparak öğrenme gerçekleştiğinden,, öğrencide vatandaşlık eğitimi ile ilgili konularda anlamlı ve kalıcı öğrenme gerçekleşecektir. Vatandaşlık eğitimi ile ilgili konuların daha çok soyut olmasından dolayı (Demir, 2016), drama etkinlikleri ile öğrenciler bilgileri daha iyi kavrayıp öğrenebileceklerdir (Akyol, 2003).

Öğretmenlerin vatandaşlık eğitim sürecinde farklı demokratik yaşam etkinliklerine yer verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenler vatandaşlık eğitiminde demokratik yaşam etkinlikleri olarak “*Sınıf Başkanı Seçimi (13,8), Sınıf Kurallarını Belirleme (%5,4), Okul Temsilcisi Seçimi (%5,4), Çocuk Kulüpleri (%3,9), Nöbet Listesi Oluşturma (%3), Oy Sandığı ve Oy Kullanma(%3), Okul Meclisleri Projesi (%0,7), , Dilekçe Yazma (%0,7)*” gibi etkinlikler yapmaktadırlar. Bu etkinliklerin yanında öğretmenler, vatandaşlık eğitimi ile ilgili “*Proje ve Performans ödevleri (%4,7), Sınıf ve Okul Panolarının kullanımı (Afiş ve Poster Çalışmaları) (%3,9), Mektup (%0,7), Şiir (%0,7), Hikâye (%0,7), Kompozisyon (%0,7),*” gibi yazılı çalışma etkinlikleri yapmaktadırlar. Bu etkinliklerin dışında “*Tartışma ortamı Oluşturma(%10), İşbirlikçi Çalışma Etkinlikleri(%3,9), Alan Gezisi (%4,7), Görsel Materyaller (Video, Slayt, Film) (%4,7)*” gibi etkinlikler öğretmenler tarafından yapılmaktadır.

Öğretmenler bu etkinlikleri daha çok öğrencilerin bilinçlenmesi, öğrencinin aktif katılımını sağlamak, öğrenciye sorumluluk ve demokrasi bilinci kazandırmak amacıyla yaptıklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin sınıf içi demokratik etkinliklerle ve okul içindeki düzenlemeler aktifliği sağlanarak, sorumluluk sahibi vatandaşlar yetiştirilmelerine imkân sağlanabilir. (Uğurlu, 2011). Öğrencilerin başarılı bir birey olması, onlara etkinlikler ile gerçek hayatı öğretmek mümkündür. Çocuk demokratik, yazılı, drama, tartışma ortamı oluşturma, işbirlikçi çalışma etkinlikleri ve alan gezileri etkinlikleri ile diğer öğrencilerle işbirliği içine girerek dayanışmayı öğrenmekte, gerektiğinde sorumluluk almakta ve diğer insanlara da güvenmeyi öğrenmektedir. Böylece öğrenci hem özgüvene sahip olmakta hem sosyalleşmekte ve hem de bir vatandaş olarak bilinçlenmektedir.

Vatandaşlık eğitimi ile öğrenciye kazandırılmak istenen değerlere ilişkin tartışma ve sonuç

Vatandaşlık eğitimi ile öğrenciye kazandırılmak istenen değerlere ilişkin elde edilen sonuçlara bakıldığında daha çok sorumluluk değerinin öğrenciye kazandırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğretmenler vatandaşlık eğitimi ile öğrenciye dürüstlük, saygı, barış, adalet, aile birliğine önem verme, çalışkanlık, vatanseverlik, hoşgörü, dayanışma temizlik, duyarlılık, bağımsızlık ve yardımseverlik değerleri kazandırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bir Toplumun var olabilmesi ve devamlılığını sağlayabilmesi için, toplum tarafından kabul edilmiş bir takım değerlere sahip bireylerin yetişmesiyle mümkündür (Berkant & Sürmeli, 2013; Koçoğlu, 2014; Demirkol & Durmuş, 2017). Değerleri yeterince benimsememiş bir birey, sadece bulunduğu çevreye değil,

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Perspektifinde Ortaokullarda Vatandaşlık Eğitiminde Yaşanan Sorunlar

kendine ve toplum içindeki diğer fertlere olumsuz tutum ve davranışlarda bulunabilir. Bu durumda birey kendi inanç ve düşüncesi dışındaki farklılıkları kabul etmeyip, hoşgörü ile yaklaşmayabilir ve hatta fiziksel şiddet uygulayarak insanlar üzerinde baskı kurmak isteyebilir (Doğanay, 2012). Bu sebeplerden dolayı vatandaşlık eğitiminde hedeflenen bilinçli vatandaşların yetiştirilebilmesi açısından değer aktarımı çok önemlidir.

Öneriler

- ✓ Vatandaşlık eğitiminin gerçekleştirilmesi için değer aktarımına önem verilmeli ve programda vatandaşlık eğitimi ile ilgili değerlere daha çok yer verilmelidir.
- ✓ Vatandaşlık eğitimi için kalabalık olmayan sınıf ortamları oluşturulmalıdır.
- ✓ Öğretmenlerin vatandaşlık eğitimi ile ilgili hizmetiçi eğitim alarak alan yeterlilikleri sağlanmalıdır
- ✓ Bölgesel ihtiyaçlar dikkate alınarak Sosyal Bilgiler programı yenilenmelidir.
- ✓ Okul aile işbirliğinin yanında diğer kurumlarla da işbirliği yapılarak vatandaşlık eğitimi kazanımları pekiştirilmelidir.
- ✓ Öğrencilerin vatandaşlık bilinci kazandırmak için teorik bilgiye dayalı bir eğitim yerine uygulamalara dayalı eğitime önem verilmelidir.
- ✓ Öğrencileri sadece yaşadığı yerin değil, tüm ülkenin bir parçası olduğu bilinci (Geziler, görsel materyaller kullanarak) kazandırılmalıdır.
- ✓ Bölgede yaşayan öğrencilerin, içinde oldukları toplumsal sorunlardan dolayı eksilen aidiyet duygularını arttırmaya yönelik etkinlikler yapılmalıdır.
- ✓ Öğrencilerin vatandaşlık bilinçlerini arttırmak için, toplumsal olaylarda (örneğin seçimde sandık görevi alması) öğrencilere görev ve sorumluluk vererek, bu bilinci yaşayarak kazanımları sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Acemoğlu, H., Ceylan, A., Saka, G., & Ertem, M. (2005). Diyarbakır'da erken yaş evlilikleri. *Aile ve Toplum*, 2(9), 115-120.
- Akyol, A. K. (2003). Drama ve dramanın önemi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(2), 179-190.

Alıcı, O. V. & Özaslan, K. (2018). Yerel yönetimlerde altyapı sistemlerinin sayısallaştırılması ve su kayıplarının önlenmesi. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 204-218.

Arslan, A. (2004). Medyanın birey, toplum ve kültür üzerine etkileri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 1-12.

Arslan, S. (2014). *Çok kültürlü Toplumlarda vatandaşlık eğitimine yönelik öğretmen ve öğrenci düşüncelerinin incelenmesi* (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 372250).

Aybay, R. (2003). *Vatandaşlık hukuku*. (5.Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniveristesi.

Bakioğlu, A. & Kurt, T. (2016). *Eğitimde demokrasi vatandaşlık ve vatansverlik*. Ankara: Nobel.

Banks, J.A. (2004). Introduction: Democratic citizenship education in multicultural societies. J.A. Banks. (Edt.). *Diversity and citizenship education* içinde (ss. 3-17). San Francisco: Jossey-Bass.

Başaran, İ. E. (2007) *Eğitime Giriş*. Ankara: Ekinoks.

Bayrakçı, M. (2007). Sosyal öğrenme kuramı ve eğitimde uygulanması. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 198-210.

Berkant, H. G. & Sürmeli, Z. (2013). Sosyal Bilgiler dersindeki değerleri kazandırmada öğretmenlerin güçlük yaşama durumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 334-348.

Bilgin, R. (2014). Çatışma ve şiddet ortamında büyüyen çocuklar sorunu. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24 (1), 135-151.

Bloemraad, İ., Korteweg, A. & Yurdakul, G. (2008). Citizenship and immigration: multi-culturalism, assimilation and challenges to the nation-state. *In: Annual Review of Sociology*, Vol. 34, 153-179.

Çelik, H. (2009). *Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin bugünkü durumu ve geleceğine ilişkin görüşleri* (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 250924)

Çetin, H. C. & Duru, H. (2015). Bitmeyen savaş: Diyarbakır'da terör-uyuşturucu ilişkisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 33-44.

Çiftçi, O. (1991). Çocuğun sosyalleşmesinde ailenin rolü. *Aile ve Toplum Dergisi*, 1(2), 19-22.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Perspektifinde Ortaokullarda Vatandaşlık
Eğitiminde Yaşanan Sorunlar

Damgacı, F. K. (2016). Vatandaşlık, çeşitlilik ve çoğulculuğun tarihsel süreç içerisinde Türk Eğitim Sistemi'ndeki yeri. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 5 (13), 223-238.

Damgacı, F. K. (2016). Vatandaşlık, çeşitlilik ve çoğulculuğun tarihsel süreç içerisinde Türk Eğitim Sistemi'ndeki yeri. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 5 (13), 223-238.

Davies, I., Fülöp, M. (2010). 'Citizenship': what does it mean to trainee teachers in England and Hungary? *Napredak*. 151 (1), 8-32

Demir, İ. C. & Ciğerci, İ. (2016). Vergi bilincinin oluşumunda eğitimin rolü: İlköğretim öğrencileriyle ampirik bir çalışma. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23 (1), 127-143.

Demir, S. B. (2016). Sosyal Bilgiler eğitimi ve vatandaşlık bilgisi. S. B. Demir. (Ed.). *Vatandaşlık bilgisi* içinde (ss. 2-14). Ankara: Anı

Demirkol, M. & Kılıç, D. (2017). Sınıf Öğretmenlerinin Vicdan Algısı. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32,853-864

Dicle Elektrik Dağıtım A.Ş. (2017). *2016 Faaliyet Raporu*. <https://www.dedas.com.tr/content/fotosfiles/D%04%B0CLE%20EDA%05%9E%20Faaliyet%20Raporu%202016.pdf>. adresinden edinilmiştir.

Doğan, V. (2012). *Türk vatandaşlık hukuku*. Ankara: Seçkin

Doğanay, A. (2005). *Sosyal bilgiler öğretimi*. C. Öztürk & D. Dilek (Edt.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi* (5. baskı) içinde (ss.18-54). Ankara: Pegem Akademi.

Doğanay, A. (2012). Degerler eğitimi. C. Öztürk (Ed.). *Sosyal Bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi* (3. Baskı) içinde (ss. 226-258). Ankara: Pegem Akademi.

Ercins, G. (2012). Türkiye'nin demokratikleşmesinde toplumsal sorun alanları. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14 (1), 79-102.

Ereş, F. (2009). Toplumsal bir sorun: suçlu çocuklar ve ailenin önemi. *Aile ve Toplum*, 11 (5), 88-96.

Ersoy, A.F. (2016). Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersine ilişkin Sosyal Bilgiler öğretmenleri ve öğrencilerinin algısı. *İnönü*

Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17(3), 67-83, doi: 10.17679/iuefd.17345163

Glesne, C (2013). *Nitel Araştırmaya Giriş*. A.Ersoy & P. Yalçınoğlu (Çev.). Ankara: Anı.

Gordon, A. & Stack, T. (2007). Citizenship beyond the state: thinking with early modern citizenship in the contemporary world. *Citizenship Studies*, 11 (2), 117-133

Güven, S. (2010). *İlköğretim birinci kademedeki vatandaşlık eğitimi üzerine bir durum çalışması* (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 278273)

Hancock, B. (1998). *Trent focus for research and development in primary health care: an introduction to qualitative research*. Trent Focus Group

İlkaracan, P. (1998). *Doğu Anadolu'da kadın ve aile*. Bilanço-98, 75. Yılda kadın ve aile, İstanbul: Türk Tarih Vakfı.

Kepenekci, Y. K. (2014). *İnsan hakları ve vatandaşlık*. (2. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi

Keser, İ. (2011). *Çocuk cinsel istismarı Diyarbakır örneği*. Ankara: Karahan Kitabevi.

Kızmaz, Z. & Bilgin, R.(2010). Sokakta çalışan/yaşayan çocuklar ve suç: Diyarbakır örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(32), 269-311.

Koçoğlu, E. (2014). Sosyal Bilgiler dersi kazanımlarının kültürel yaşam üzerindeki etkilerine ilişkin öğretmen algıları. *Akdeniz İnsan Bilimleri Dergisi*, 4 (2), 191-205

Lambert, D., & Machon, P. (2001). *Citizenship through secondary geography*. London: Routledge/ Falmer.

Leenders, H., Veugelers, W. & Kat, E.D. (2008). Teachers' views on citizenship education in secondary education in The Netherlands. *Cambridge Journal of Education*, 38 (2), 155–170.

Levinson, M. (2014). *Citizenship and civic education*. In Encyclopedia of Educational Theory and Philosophy, ed. Denis C.Phillips. Thousand Oaks, CA: Sage.

Palabıyıklıoğlu, R. (1997). Medya ve şiddet. *Kriz Dergisi*, 5, 123-126.

Polat, İ. & Kılıç, E. (2013). Türkiye'de çokkültürlü eğitim ve çokkültürlü eğitimde öğretmen yeterlilikleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 352-372

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Perspektifinde Ortaokullarda Vatandaşlık Eğitiminde Yaşanan Sorunlar

Solmaz, B., Tekin, G., Herzem, Z. & Demir, M. (2013). İnternet ve sosyal medya kullanımı üzerine bir uygulama. *Selçuk İletişim*, 7 (4), 23-32

Sosyal Bilgiler öğretimi (5. baskı) içinde (ss.18-54). Ankara: Pegem Akademi.

Şişman, M. (2013). *Eğitim bilimine giriş*. (11. Baskı). Ankara: Pegem.

T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2012). *Yazılı soru önergesi*. <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-10022c.pdf>.

Taytak, M. (2010). İlköğretim II. kademe öğrencilerinde vergi bilincinin tespiti: amprik bir araştırma. *Maliye Dergisi*, 158, 496-512.

Tezgel, R. (2008). Yeni ilköğretim programlarında insan hakları vatandaşlık ve kentlilik eğitimi. (2.Baskı). Ankara: Araştırma

Tonga, D. & Keleş, H. (2014). Evaluation of the citizenship consciousness of the 8th year students. *Mevlana International Journal Of Education (Mije)*. 4(2), 59-72, doi: 10.13054/mije.14.10.4.2

Türkiye İstatistik Kurumu.(2013). *İllere göre umut düzeyi raporu*. <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> adresinden alınmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu.(2013). *İllere ve cinsiyete göre mutluluk düzeyi raporu*. <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> adresinden alınmıştır.

Uğurlu, C. T. (2011). Avrupa Birliği ülkelerinde ve Türkiye’de vatandaşlık eğitimi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (37), 153-169.

Ulusoy, K. & Yelken, T. Y. (2009). İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin Atatürkçülük ile ilgili kavramları algılamaları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, 213-223.

Yavuz, N., Duman, T.& Karakaya, N. (2016). *İnsan Hakları ve Demokrasi -Vatandaşlık bilgisi-*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Yazıcı, F. & Yazıcı, S. (2010). Yurtseverlik eğitimi: Tarih ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin algı, tutum ve eğitimsel uygulamalarına yönelik bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 10 (3), 649-660

Yılmaz, K. (2013). İlköğretim öğrencilerinin vatandaşlık eğitimi ile ilgili temel kavramlara ilişkin algılarının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 28 (1), 453-463

İbrahim Fevzi ŞAHİN - Özcan EKİCİ

Yiğit, M. F. (2014). *Çok kültürlü toplumlarda değer yargıları, vatandaşlık ve demokrasi eğitimi: Türkiye örneği*. (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 422609).